

ІНДИВІДУАЛЬНІ СПОСОБИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ РЕСУРСНОГО ПІДХОДУ

УДОВІЧЕНКО Г. М.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу,

Донецький національний університет економіки і торгівлі

імені Михайла Туган-Барановського

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В даний час одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є створення умов для розвитку індивідуальності тих, хто навчається, що обумовлює необхідність пошуку нових підходів до організації освітнього процесу, які акцентують увагу на різних аспектах розвитку індивідуальності. В якості такого підходу в статті розглядається ресурсний підхід, згідно з яким при організації освітнього процесу необхідно враховувати індивідуальні ресурси тих, хто навчається, де під обліком розуміється їх виявлення, ефективне використання і забезпечення умов для їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядалися аспекти цієї проблеми і на яких ґрунтується авторська думка; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз основних досліджень. Ресурсний підхід у педагогіці розробляють Т. Давиденко, В. Лозова, Т. Цецоріна, Т. Шамова, І. Якиманська та ін. Його визначають як сукупність умов і засобів, необхідних для реалізації потенційних можливостей людини. Тому ресурсний підхід є визначальним для конкретизації особистісних і професійних якостей того, хто навчається.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розглянути і проаналізувати зміст таких понять: «спосіб», «способи діяльності», «індивідуальні способи діяльності» крізь призму ресурсного

підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. При визначенні поняття «індивідуальні способи навчальної роботи» скористаємося логічною схемою «від загального до конкретного» та розглянемо послідовно зміст таких понять: «спосіб», «способи діяльності», «індивідуальні способи діяльності».

Аналіз педагогічної, психологічної та філософської літератури не дозволив виявити чіткого визначення поняття «спосіб». Говорячи про спосіб виконання будь-якої роботи, виконання завдання зазвичай мають на увазі етапи, кроки, дії які потрібно виконати, їх послідовність і особливості, тобто в цілому шлях, який приведе до бажаного результату.

В українській мові «спосіб» трактується як «образ дій, прийом здійснення чого-небудь»; «Дія або система дій, що застосовуються при здійсненні чого-небудь» [1].

Розглянемо далі поняття «способи діяльності». У психолого-педагогічному словнику спосіб діяльності трактується як компонент динамічної структури діяльності, сукупність прийомів і методів діяльності, що забезпечують її результат [6, с. 419]. Звертаючись до понять «прийом» і «метод», ми зіткнулися з тим, що при їх тлумаченні за основу прийнято знову поняття «спосіб». Так, наприклад, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови «метод» трактується, як «прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності», «прийом», в свою чергу, є «усталений спосіб виконання або здійснення чого-небудь» [1]. Таким чином, дане визначення містить приховану тавтологію і не в повній мірі відображає сутність досліджуваного поняття.

Для виявлення суті поняття «способи діяльності» ми звернулися до психологічної літератури. Поняття «спосіб» використовується багатьма авторами, які проводили дослідження з проблеми діяльності. (Т. Габай, Ю. Кулюткин, А. Леонтьєв, А. Петровський, Г. Сухобская, Б. Теплов,

В. Шадриков та ін.). Проте його визначення в роботах ні одного із зазначених авторів виявити не вдалося.

А. Леонтьєв, наприклад, виділяє в структурі діяльності дії - процеси, що підкоряються цілям, і операції – ті способи, якими здійснюється дії. Особливість операцій полягає в тому, що вони «відповідають не мотиву і не цілі дії, а тим умовам, в яких дана ця мета» [3, с. 362].

Р. Немов в якості основних складових структури діяльності також називає дії і операції. Дія – частина діяльності, що має самостійну мету. Операція – спосіб здійснення дії. Характер операції залежить від умов виконання дії, від наявних у людини умінь і навичок, від готівки інструментів і засобів здійснення дії [4, с. 150].

Т. Габай, аналізуючи структуру діяльності, виділяє в ній процедуру і в якості одного з синонімів даного терміну вживає «спосіб діяльності»: «Процедура діяльності – це технологія, (метод, спосіб) отримання бажаного продукту», а «суб'єкт діяльності - людина, інформоване про адекватне способі діяльності». При цьому, на думку Т. Габай, процедуру діяльності слід відрізнити від процесу діяльності, так як процес – це реальний рух, «однотимчасове функціонування і, отже, зміна суб'єкта, предмета, засобів і зовнішніх умов діяльності», а процедура – характеристика цього руху, «спосіб зміни всіх цих речових структурних моментів, який приводить до бажаного результату» [4, с. 46-47]. Отже, в різних випадках синонімами слова «спосіб» виступають слова шлях, метод, операція, прийом, стратегія, процедура, технологія.

Розглядаючи діяльність як сукупність дій, і з огляду на, що спосіб здійснення дії є операція, спосіб діяльності можна розглядати як певну сукупність способів здійснення дій, тобто операцій. У цьому сенсі нашому розумінню способу діяльності близько наступне визначення: спосіб – це певна система послідовно здійснюваних операцій (процедур), що призводять до досягнення мети [5, с. 12].

Однак в даному визначенні не враховується місце дії в структурі способу діяльності. На нашу думку, спосіб діяльності визначається не тільки

послідовністю операцій, але і складом дій. Образно кажучи, спосіб діяльності – це сходи, рухаючись по яким можна досягти поставленої мети, дії – сходинки у цих сходах, а операції – особливості «пристрою», елементи конструкції цих сходів.

При визначенні способів діяльності слід враховувати ще один, як нам здається, важливий момент для виявлення сутності даного поняття: «спосіб діяльності» спочатку має на увазі наявність вибору, містить інформацію про можливу альтернативу, про існування інших способів діяльності. Очевидно, різні види діяльності вимагають різних способів, тобто видом діяльності, безумовно, окреслюється деяке коло способів її здійснення. З іншого боку, існують різні способи виконання одного і того ж виду діяльності. Їх існування забезпечується так званою «зоною операційної невизначеності». Як писав Б. Теплов «Немає нічого ... схоластичнее ідеї, що існує тільки один спосіб успішного виконання будь-якої діяльності: ці способи різноманітні, як різноманітні людські здібності» [7, с. 22].

Узагальнивши все сказане, під способами діяльності будемо розуміти можливі сукупності дій і операцій, що забезпечують досягнення мети. Розглянемо далі поняття «індивідуальні способи діяльності». Індивідуальний – особистий, властивий даному індивіду, відрізняється характерними ознаками від інших, своєрідний, унікальний. Багато способів діяльності суб'єкта є результатом опанування узагальненими, суспільно виробленими способами діяльності. Однак суспільно вироблені способи діяльності трансформуються при використанні їх кожним конкретним суб'єктом. Як відзначав Р. Немов, «будь-які засоби гарні лише тоді, коли вони підходять даній людині, коли вона сама їх для себе вибрала, придумала чи адаптувала виходячи з власних смаків і життєвого досвіду» [4, с. 254].

Говорити про індивідуальні способи діяльності можна тоді, коли при її здійсненні в виконуваних діях і операціях стійко проявляється своєрідність людини – суб'єкта цієї діяльності. Тобто індивідуальні способи діяльності –

своєрідні способи діяльності, самостійно виробляються суб'єктом в результаті узгодження громадського і суб'єктного досвіду, виходячи з власних уподобань. Індивідуальні способи діяльності є механізмом пристосування суб'єкта до вимог різних видів діяльності з одного боку, і засобом самореалізації з іншого. У них відбивається не тільки склад конкретних операцій, які забезпечують отримання результату, а й усвідомлене, емоційно-ціннісне ставлення суб'єкта до процесу діяльності.

Очевидно, що індивідуальні способи можуть бути вироблені суб'єктом для кожного виду здійснюваної ним діяльності, в тому числі і навчальної. На їх формування впливають індивідуально-психологічні та фізіологічні особливості здобувачів вищої освіти. Індивідуальні способи навчальної діяльності відображають індивідуальну вибірковість студента при виборі дій та операцій, які необхідно здійснити для досягнення мети.

Слід зазначити, що в педагогічній та психологічній літературі часто використовуються наступні близькі з точки зору формулювання поняття – «способи навчальної діяльності» (П. Підкасітий, Т. Габай, В. Шадріков, Г. Селевко) і «способи навчальної діяльності» (І. Якиманська, Е. Божович; І. Каплунович і ін.). Термін «способи навчальної роботи», використовується І. Якиманською як характеристика процесу засвоєння, причому під засвоєнням в даному випадку розуміється «процес пізнавальної (навчальної) діяльності» [7, с. 21]. Тому ми будемо вважати поняття «індивідуальні способи навчальної діяльності» і «індивідуальні способи навчальної роботи» еквівалентними, але використовувати термін «індивідуальні способи навчальної роботи», оскільки згодні з трактуванням цього поняття, що міститься в роботах І. Якиманської. На її думку, спосіб навчальної роботи - стійке індивідуальне утворення, що включає в себе мотиваційну і операційну сторону пізнавальної діяльності, – характеризує індивідуальну вибірковість учня до опрацювання навчального матеріалу.

І. Якиманська розмежовує терміни «прийом» і «спосіб» навчальної роботи: спосіб не зводиться до рекомендованого вчителем (навчальним,

методичним посібником) прийому засвоєння, в якому нормативно задається склад дій, послідовність їх виконання відповідно до правила, зразка. «На відміну від поставлених вчителем правил, зразків, алгоритмів, прийомів, способів виробляється учнем самостійно в процесі його взаємодії з навколишнім світом ... Прийом, що задається навчанням, входить в спосіб, але не автоматично, а в результаті їх узгодження» [7, с. 24].

Спосіб «акумулює в собі суб'єктний досвід, накопичений учнем, в ході навчання і в життєвій практиці. У ньому знаходять відображення індивідуальні особливості перебігу пізнавальних процесів (відчуття, сприйняття, увага, пам'ять, уява), особливості когнітивного стилю учня, його переваги до виду матеріалу (словесного, графічного, знаково-символічного, змішаного), індивідуальні стратегії в обробці інформації (аналітичні, синтезуючі) та інші особливості навчальної роботи. Саме в реалізації індивідуальних способів навчальної роботи учень виступає як суб'єкт вчення, як індивідуальність» [8, с. 108].

Підсумовуючи сказане вище, дамо наступне визначення: індивідуальні способи навчальної роботи тих, хто навчається – це своєрідні сукупності дій і операцій, що самостійно виробляються студентами в результаті трансформації суспільного досвіду під впливом їх психологічних і фізіологічних особливостей.

Спробуємо далі розкрити структуру індивідуальних способів навчальної роботи. Одна з моделей їх структури описана Е. Божович. На її думку, індивідуальний спосіб навчальної роботи включає три компоненти: орієнтовний; операційно-виконавчий; емоційно-вольовий.

Орієнтовний компонент відображає переважаючу орієнтацію тих, хто навчається на ті чи інші ознаки досліджуваних явищ. Операційний компонент способу навчальної роботи – це склад операцій, що входять в базові навчальні дії. Емоційно-вольовий компонент включає в себе, по-перше, вибіркоче відношення того, хто навчається до навчального матеріалу, проблемної ситуації, конкретного завдання на даному матеріалі; по-друге, оцінне ставлення

до процесу та результатів своєї роботи з даним матеріалом; по-третє, вольові характеристики процесу роботи з матеріалом: наполегливість пошуку рішення, потреба в продовженні або припиненні роботи [4, с. 51-52].

Аналіз робіт І. Якиманської дозволяє виділити в структурі способу також три компоненти: емоційно-потребовий, операційний і вольовий. Як вона зазначає, спосіб навчальної роботи відображає «емоційно-потребове ставлення учня до набуття знань; опанування системою дій (операцій), що забезпечують виконання завдання; вольову регуляцію, що включає рефлексію на результат і процес своєї роботи» [8, с. 108].

Розглядаючи представлені моделі, ми, в певній частині, не погоджуємося ні з першим, ні з другою. З одного боку, ми не виділяємо орієнтовний компонент в якості окремого, а розглядаємо операційний компонент способу навчальної роботи, в якому в єдності представлені орієнтовні і виконавчі операції. З іншого боку, ми вважаємо, що вольова регуляція діяльності та рефлексія є вмістом різних компонентів, тому розглядаємо рефлексивний компонент в якості самостійного. Таким чином, використовувана нами в даному дослідженні модель способу навчальної роботи включає операційний (орієнтовно-виконавчий), емоційно-вольовий та рефлексивний компоненти.

Операційний компонент індивідуального способу навчальної роботи відображає конкретний склад, співвідношення і особливості операцій, що виконує той хто навчається при здійсненні навчальної роботи.

В емоційно-вольовому компоненті способу навчальної роботи відображаються емоційне реагування на зміст навчального матеріалу, ціннісне ставлення до процесу навчальної роботи і його вольова регуляція. Рефлексивний компонент відображає усвідомлене і оцінне відношення до процесу і результату власної навчальної роботи.

Образно кажучи, операційний компонент відображає відповідь на питання що і як робить конкретний той, хто навчається, в процесі навчальної роботи, емоційно-вольовий - на питання як він ставиться до того, що він

робить, а рефлексивний - на питання як той, хто навчається ставиться до того, як він це робить.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок цього напрямку. Залежно від особливостей кожного з компонентів структури індивідуальні способів навчальної роботи можна поділити на різні рівні їх розвитку. При цьому, говорячи про рівень розвитку індивідуальних способів навчальної роботи, ми маємо на увазі комплексну характеристику, яка відображає особливості навчальної роботи того, хто навчається в цілому. Представлена структура індивідуальних способів навчальної роботи дозволяє трактувати їх як одну з підсистем системи індивідуальних ресурсів особистості. В цьому випадку індивідуальні способи навчальної роботи можна розглядати як один з видів ресурсів, що генеруються при певних умовах в процесі навчальної роботи.

Викорстана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Габай Т. В. Педагогическая психология. Москва, 1995. 160 с.
3. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: в 2 т. Москва: Педагогика, 1983. Т1. 391 с.
4. Немов Р. С. Психология: в 3 кн.. Москва, 1998. Кн. 1. 686 с.
5. Педагогическая технология: учеб. пособ. Белгород, 1998. 396 с.
6. Психолого-педагогический словарь / под ред. П. И. Пидкасистого. Ростов-на-Дону, 1998. 506 с.
7. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. Москва. 1996. 98 с.
8. Якиманская И. С. Роль образов в овладении научными знаниями. *Лицейское и гимназическое образование*. 2000. № 2.

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ХВОРИХ КАРДІОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Д.В. ПОПОВИЧ,

О.С. ПОЛЯНСЬКА,

КОВАЛЬ В.Б.

Резюме: Досягнення сучасної внутрішньої медицини, впровадження в широку клінічну практику принципів доказової медицини, суттєве розширення арсеналу лікарських засобів і немедикаментозних способів лікування потребують від лікаря достатнього рівня знань не тільки типової клінічної картини захворювання, але і володіння всією сучасною інформацією про етіологію та механізми розвитку патологічного процесу, алгоритми діагностичного пошуку.

Ключові слова: Кардіологічні захворювання, немедикаментозний, реабілітаційний вплив, лікувальна фізична культура.

Вступ. Кардіологічні захворювання зумовлюють основні проблеми громадського здоров'я. Вони є основною причиною смертності, захворюваності і інвалідності населення [1,4,5,10]. Останнє десятиліття відзначається епідемічним характером наростання хвороб системи кровообігу [1,2,8,9]. В Україні проводиться комплекс заходів, спрямованих на створення

системи фізичної реабілітації для серцево-судинних хворих як доповнення до системи лікувально-профілактичної допомоги, однак чимало питань потребують подальшого вивчення і вдосконалення на практиці. Це – відпрацювання наступності в організації лікувально-профілактичних і реабілітаційних заходів, вдосконалення структури реабілітаційних відділень і наповнення їх комплексом засобів відновного лікування, впровадження сучасних моделей профілактики, лікування і реабілітації хворих з оцінкою соціальної, медичної і економічної ефективності [2,6,7,9,11].